

Най-изтънченият женски гений за всички епохи и държави.

Елизабет Барет Браунинг

Тя несъмнено е най-силната жена и най-забележително талантиливата.

Ференц Лист

Когато изисквах от мен подчинение, ала не в името на любовта и приятелството, а поради някакво право или власт, аз черпех от силата на характера си. Изпъвах рамене и отхвърлях ярема. Само аз знам каква сила дреме, скрита в мен. Само аз знам колко скърбя, страдам и обичам.

Жорж Санд

ПРОЛОГ

Април 1873 г.

*Провинциално имение в Ноан,
Централна Франция*

В трапезарията мъжете ядат рози. От малкия букет, който поставих в средата на масата, скоро ще останат само стъблата. Венецът от цигарен дим над главите на гостите ми продължава да се издига към полилея от венецианско стъкло в розово и тюркоазено и да помътнява цветовете му.

Мъжете – Гюстав Флобер, Иван Тургенев, Александър Дюма и моят скъп син Морис – са преситени; потънали са дълбоко в плюшените столове и разговорът е замрял. Ала не за дълго! Скоро ще танцуваме, ще пеем, ще играем на шаради и ще вдигаме много шум, макар че Гюстав със сигурност ще се чумери и ще се оплаква, че твърде бързо сме отклонили вниманието си от литературата – смисъла на неговото съществуване. Ние останалите – особено Иван! – се наслаждаваме от сърце на буйната шумотевица, която ни връща към простите удоволствия от детството. Обичам работата си и нужното за нея вглъбяване, ала задълбочиш ли се прекалено в размисъл, те обзема меланхолия и тогава на помощ идва веселието.

Преди да се отдадем на вечерните си развлечения, на кукленото представление, на четенията и на кратките музикални изпълнения, аз излизам на открито и търся временен отдик от ролята си на домакиня. Загърната в мантия от сянка, заставам под едно дърво, което е тук от толкова отдавна, че дори самото му съществуване омаловажава безцелните действия или размисли на потърсилите подслон под клоните му.

Светлината е кехлибарена, въздухът – неподвижен, цветовете на лилиумите са се затворили. Не след дълго ще падне синкав здрач, последван от нощния мрак, а после – и от звездописа по небето, неразгадаем за нас, смъртните, колкото и да се опитваме да му припишем някакъв разказ.

Долавям началото на края си. Понякога внезапно заkopнявам за пълно уединение. И тогава се извинявам, ставам от масата в дома си, откъсвам се от вълнуващия разговор в книжарницата, напускам полутъмния театър или открития пазар с неговите кошове с риба и листно цвекло. Заставам някъде сама, за да се успокоя, да поемам глътки въздух покрай възела, стегнал гърдите ми. Преставам да забелязвам къде съм, за да обостря поглед и да разголя живота си, търсейки онова местенце, туптящото сърце на най-истинската ми същност – преди и сега.

Напълно съм съгласна с Гьоте, който казва, че „всеки ден трябва да чуеш поне една песен, да погледаш хубава картина и ако е възможно, да изречеш няколко разумни слова“. Бих добавила необходимостта от любов. Без нея всичко друго е пепел.

Януари 1831 г.

Ноан

Чух хрущенето на чакъла отвън, докато конете спираха на алеята. Застанах до прозореца и видях как кочияшът слезе да отвори вратата на каретата, а после се отдръпна да ме изчака. Сутрешното небе беше матовосиво, само тук-там между плътните надвиснали облаци се процеждаха жълтеникави отблясъци. Взех малката пътна чанта, която си бях приготвила – не носех много багаж. По-късно, когато успеях да се преместя от апартамента на приземния етаж на Рю дьо Сен, който завареният ми брат неохотно ми бе отстъпил, и да се нанеса в собствено жилище, щях да изпратя да донесат вещите ми.

Дъхът на конете се издигаше във въздуха на почти плътни бели колонки, а кочияшът трепереше под дебелото си палто. *Трябва да тръгвам*, помислих си и за последен път огледах спалнята, но не си позволих да се предам на тъгата.

Слязох по витото стълбище. Беше необичайно тихо; децата – Морис на седем и Соланж на две – бяха излезли със слугите, а от коридорите, дневната, трапезарията и дори от кухнята не се чуваше никакъв шум. Сякаш къщата беше притаила дъх. Децата вече ми липсваха, макар че със съпруга ми Казимир се бяхме договорили да се редуваме, грижейки се за тях.

Излязох от входната врата и видях Казимир да стои без палто на верандата. Вирнах брадичка и бързо го подминах. Той остана със скръстени ръце и не понечи да ме докосне. Кочияшът се поколеба и потърси с поглед заповед от съпруга ми. Казимир кимна отсечено и кочияшът протегна ръка, за да ми помогне да се кача в каретата.

Когато се настанях, изопнах ръкавиците си и подадох глава от прозореца, за да поговоря с Казимир.

– Влез вътре. Сигурно ти е студено.

– Не ми е студено.

Което очевидно не отговаряше на истината.

– Ами тогава, довиждане.

– Пиши ми, щом пристигнеш в Париж – поръча Казимир.

Кимнах, после се извърнах напред и потропах по стената на каретата, за да покажа на кочияша, че съм готова да потегляме. Каретата се люшна напред, аз също. Имаше нещо унижително във всичко това, нещо почти комично – сякаш бях изгубила равновесие. А не бях.

Минахме бавно през портата на имението, после кочияшът насочи каретата към главния път, цъкна с език и конете поеха в бърз тръс. Докато минавахме покрай гробището отдясно, хвърлих поглед към гробовете на баща ми и на баба ми. Замислих се как характерът на човек се формира още от раждането, че и отпреди това, за да стане какъвто е. Не можеш да се отделиш от предшествениците си, а съдбата ни е отредила и много други дадености, над които нямаме власт. И все пак ако човек притежава смелост и решителност, има начини да вземе някои неща в свои ръце.

Пъхнах ръка в пътната си чанта и докоснах ръкописа – завършения ми роман „Обичана“, който възнамерявах да покажа на издател, когото познавах чрез общ приятел. Трябваше да намеря начин да си изкарвам прехраната, защото издръжката от 250 франка месечно, която щях да получавам от Казимир, нямаше да ми е достатъчна в града, където са ти нужни поне 25 000 годишно, така бях чувала. Повечето пари, които имахме, бяха от моето наследство, както и къщата тук, в Ноан, но съгласно закона съпругът ми управляваше и двете.

Запръска лек снежец, който бързо се усили. Задържах дланта си върху страниците, затворих очи и потънах в мислите си. В главата ми зазвуча цигулка – татко свиреше в деня на раждането ми.

Баща ми се казваше Морис Дюпен. Неговият прабаба бил Август II, крал на Полша, а дядо му бил Морис фон Кьонигсмарк, известен по-късно като маршал Дьо Сакс, най-славния фелдмаршал в армията на Наполеон. Той се прославил не само с находчивост и храброст на бойното поле, но и със своята добросърдечност, която проявявал дори по време на война. Например редовно уреждал жени и театрални представления за себе си и за хората си след успешен ден на бойното поле – бил убеден, че тъкмо тогава тези неща се ценят най-много. Бил прочут из цяла Франция.

Ето защо огромната привързаност към войската била в кръвта на баща ми и той постъпил в армията през 1798 г., когато бил на двацет, въпреки че майка му тревожно кършела ръце. Две години по-късно бил прехвърлен като адютант в Милано, Италия, където се запознал с майка ми.

Тя била Антоанет-Софи-Виктоар Делаборд, наричана Софи, куртизанка, която по онова време живеела с някакъв генерал, който бил омагьосан от нейната невероятна красота, страст и жизнерадост. Баща ми също. Откраднал я от генерала, но явно не предизвикал лоши чувства, защото впоследствие бил повишен.

В многобройните писма, които изпращал на майка си по онова време, баща ми споделял за своята обич към прелестната си любовница, а баба ми се притеснявала и измъчвала, уплашена до смърт да не би синът ѝ да се ожени за жена с толкова нисше потекло. Била научила, че майка ми е с четири години по-възрастна от Морис, дъщеря на бедняк, който продавал пойни птички по кейовете на Сена, а самата тя следвала армията от един лагер в друг и имала невръстно момиченце. Не такава съпруга си представяла баба ми за своя любим син.

Във всичко това се крие немалка доза лицемерие. В рода на баба ми може и да има прочути аристократи, но лично тя беше издънка на рода от дълга поредица извънбрачни деца, включително собственият ѝ баща. Самата тя беше незаконородена – по ирония на съдбата майка ѝ била куртизанка, привлякла вниманието на маршал Дьо Сакс.

Баща ми се отличил в сраженията точно като дядо си, но впоследствие бил заловен от врага и два месеца бил държан като военнопленник. През май 1801 г. бил освободен и се върнал при баба ми в Ноан. Този жизнерадостен мъж бил напълно променен и сега бил обзет от меланхолия. Подобна промяна можела да се очаква след изпитанията на пленническия живот – жестокост, глад, купчина слама на пода вместо легло. Добавете към това и злочестото прозрение на баща ми, че вероятно не му е отредено неизменно да разчита на късмета си, както често уверявал майка си – оказал се уязвим като всички останали. Ала за татко най-мъчителна по онова време била мисълта, че трябва да избира между две жени – неговите най-любими същества.

Баба ми била единственият родител на татко – деветгодишен той изгубил баща си, който оставил на малкото си семейство достатъчно средства, за да осигури на баба приличен годишен доход. През 1793 г., когато започнали единайсетте месеца на Режима на терора и

управляващите якобинци разпореждали масови екзекуции на гилотината, за да наложат подчинение към държавата, баба избягала от апартамента си в Париж и си купила спокойно провинциално имение на около двеста и петдесет километра южно от града, в района на Бери – леко хълмиста земеделска област в Централна Франция, в непосредствена близост до селцето Ноан-Вик с население от 272 души, между градовете Ла Шатър и Шатору.

Къщата била в стил Луи XVI, просторна, без да е показна. През четиринайсети век на това място имало феодален замък, чиято камбанария все още била запазена – прашната и покрита с керемиди кула привличала гълъбите. На територията на имението се намирали по-малките къщи на селяните – арендаторите, обработващи земята. Красиво място, в което да отрасне едно дете наред нивите, обширните градини и горите, през които лъкатуши река Ендър.

Тъй като нямал баща, татко се държал закрилнически към майка си, както е разбираемо в подобни случаи. Кореспонденцията помежду им разкрива взаимна обич, уважение и дълбоко доверие, а понякога татко изразява копнежа си отново да види своята майка с думи, които звучат доста романтично.

Ала Софи! Буквално от мига, в който я зърнал, баща ми бил обсебен от нея. Имал предостатъчно възможности да се наслаждава на обаянието на красиви и културни жени от висшата класа. Софи му предлагала нещо различно, нещо повече. Той, а и мнозина други, длъжна съм да добавя, я намирали за неустоима. Колкото повече време прекарвал с нея, толкова повече се засилвала любовта му.

След като бил освободен от затвора, баща ми отишъл да се види със Софи в Париж. По онова време тя живеела с някакъв генерал, но умолявала татко да я отведе със себе си в Ноан. И тъй като той бил войник без

пукната пара (нито тогава, нито когато и да било допус-
кал да разчита на подкрепата на майка си), Софи дори
предложила да му заеме пари за пътуването. Баща ми
отговорил, че тя би трябвало да помисли внимателно,
без той да ѝ влияе, дали наистина иска да бъде с него
и да изостави мъжа, който ѝ осигурява охотен живот.
Обаянието на баща ми не можело да им изкарва прехрана-
ната.

Майка ми взела решението си почти мигновено: из-
брала татко, когото истински обичала. И така двамата
се отправили към Ноан.

Баща ми имал план: да не избързва със срещата
между двете жени, а да изпрати Софи на пет километ-
ра от имението, в Ла Шатър, в странноприемница „Тет
Ноар“, и да организира запознанството в подходящия
момент.

След като прекарал няколко дни в Ноан, баща ми за-
почнал да отсъства продължително под претекст, че по-
сещава роднини. Майка му обаче подозирала, че той се
среща с жена, и накрая го попитала направо.

Татко признал, че се среща със Софи и че я е наста-
нил в странноприемницата.

– Тя пожертва всичко заради мен – обяснил той – и
аз съм ѝ признателен и изключително радостен, че из-
бра да бъде с мен.

Баба обаче изобщо не била на това мнение. С развъл-
нувана гръд и треперееща дантелена кокарда на шапчи-
цата, категорично отказала на сина си да се срещне със
Софи. Смъмрила го, че присъствието на такава жена ще
предизвика скандал, и настояла той незабавно да отпра-
ти Софи обратно в Париж.

– Вече толкова дълго не се храня и сън не ме лови от
тревоги по теб – казала му баба. – Когато се прибра в
отпуск, се зарадвах, че ще бъдем заедно, преди отново
да се върнеш в армията. А сега, макар да си тук, не си с
мен. Мислите ти винаги са при нея. Моля те, умолявам

те, отпрати я, дай си време да обмислиш внимателно бъдещето си!

Отговорът на баща ми бил необичайно остър:

– Караш ме да я отпратя като вулгарна любовница, макар да не спирам да ти повтарям, че я обожавам! Нали ти ме направи последовател на Жан-Жак Русо, който твърди, че всички хора се раждат добри и способни да се усъвършенстват? Нали цял живот ме учиш да ценя благородните качества на хората независимо към коя класа принадлежат?

Баба безпомощно се взираше в татко, неспособна да му обясни разликата между разума и сърцето на една майка.

Продължили да спорят – всеки наранен, всеки с надеждата другият да проумее неопровержимата истина. На масата за вечеря, преди огласяна от весели истории и смях, се възцарило мълчание. Чували се само подрънкването на приборите и шепотът на слугите.

Накрая Жан-Франсоа Дешартър намерил решение на въпроса с един дързък жест с ужасни последици.

Дешартър бил възпитател на баща ми. Той бил духовник със светска нагласа – учил за свещеник, но така и не бил ръкоположен и приел да работи при баба ми. Бил безкрайно предан и на нея, и на сина ѝ.

Той бил странен мъж, много висок и слаб, с бледа кожа и белезникави очи. Запазил тонзурата си и обичайно носел брич до коляното, тънки чорапи и жълти гетри. В студено време навличал неизменното си старо кафяво палто. Когато говорел, заеквал, особено когато бил притеснен; а понякога ставал особено раздражителен, досущ като старица. Освен това непрестанно бил в състояние на някакво раздвоение, сякаш с едната си ръка държи Всевишния, а с другата теб и не може да реши на кого да отдаде пълното си внимание.

От друга страна, Дешартър бил изключително интелигентен, компетентен преподавател по редица пред-

мети. Никак не разбирал обаче любовта и страстта. Гледал на тези чувства като на особеност, която се налага да бъде толерирана у другите човешки същества, един вид тик на характера, с който за щастие самият той не бил обременен.

Споровете между баща ми и баба ми вероятно дълбоко са разстроили Дешартър – за пръв път ги виждал да се държат така един с друг. Затова рано една сутрин, докато всички останали в къщата още спели, той отишъл да се срещне със Софи. Възнамерявал да я убеди да си замине незабавно за доброто на всички.

Преди да тръгне, набрал букет цветя и по пътя се упражнявал какво ще ѝ каже. Когато пристигнал в странноприемницата, бързо изкачил стълбите до стаята ѝ и почукал на вратата.

Никакъв отговор.

Потропал отново, този път силно, и чул тих и нежен глас да пита:

– Морис?

– Аз съм Франсоа Дешартър, възпитателят на Морис. – Усетил внезапен прилив на кръв към главата, целият плувнал в пот. Изтрил горната си устна, привел се и авторитетно заговорил през цепнатина във вратата: – Нося ви важно послание.

Долепил ухо към процепа, послушал се и чул как Софи бързо прекосява стаята. Чул шумове от трескаво обличане и после тя отворила вратата със замах.

Щом я зърнал, Дешартър изгубил ума и дума – била още сънena и страните на сърцевидното ѝ лице били леко поруменели. Имала големи, тъмни и много красиви очи с прям поглед. Била боса. Черната ѝ коса не била вдигната в прическа, а буйно се спускала покрай лицето ѝ и по раменете. Имала пищна гръд и тънка талия и излъчвала страстно изящество.

Попитал я дали може да влезе.

– *Bien sûr* – отвърнала тя ведро и отстъпила встрани,

за да го пропусне да мине. Била дребничка и сигурно дори сухар като Дешартър се поколебал как ще отправи толкова сурово нареждане към такова крехко същество.

Подал ѝ букета и тя го взела, без да го удостои с поглед.

– Случило ли се е нещо?

– Само следното – отвърнал Дешартър. – Присъствието ви тук предизвика огромен разрыв в отношенията между Морис и майка му, която, както сигурно знаете, той обича повече от всеки друг на земята. Двамата спорят ожесточено всеки ден, а ви уверявам, че това не им е присъщо, винаги са били много близки. Дойдох да ви помоля да се върнете в Париж. Морис твърди, че го обичате, а какъв по-добър начин да му докажете обичта си от това да му спестите ужасната болка, която му причинявате в момента? Отдръпнете се, дайте му време, не го подлагайте повече на такова мъчително напрежение, особено след неотдавнашното му освобождаване от затвора. Надали се налага да ви обяснявам – сама виждате, че не сте създадени един за друг. Той се нуждае от спокойствие и грижи. Ако бъдете така добра да си съберете багажа, бих могъл да уредя...

– Махнете се от очите ми, глупак такъв! – възкликнала Софи и хвърлила букета на пода. – Върнете се да целувате съсухрените нозе на благодетелката си! И да не сте посмели да помрачавате щастието ни с Морис с подобни нелепи нареждания. Наистина ли си въобразявате, че не знам от какво се нуждае Морис в момента? Уверявам ви, не от майка си!

И после тази дребничка жена избутала Дешартър от стаята, затръщи вратата под носа му и я заключила.

Разярен, Дешартър отново потропал, но напразно. Накрая казал:

– Както искаш, невежо момиче! Не ми оставяш друг избор, ще уведомя властите! И тогава ще видим колко